

Fabra i Coromines n'estarien orgullosos

JAUME CORBERA POU
Universitat de les Illes Balears

Per començar la meva intervenció, vull exposar la qüestió següent: què és la llengua catalana? La resposta per a mi és molt clara: a més de ser un sistema de signes orals, és el principal senyal d'identitat del nostre poble. En el món occidental modern allò que ens diferencia dels altres pobles és sobretot la llengua: som catalans perquè parlem català; en la resta, no som gaire diferents dels altres europeus, sobretot dels mediterranis. Ens interessa mantenir la llengua catalana com el nostre principal senyal d'identitat? Si sí, hem d'actuar en conseqüència i procurar que aquesta llengua mantengui les seves característiques particulars, les que la fan diferent. Si no, evidentment podem deixar que la pressió de les llengües externes dominants faci la seva feina.

Si ens interessa mantenir la llengua catalana com el nostre principal senyal d'identitat, hem d'utilitzar els mitjans que tenim per a assegurar que conserva les seves característiques particulars. Aquests mitjans són diversos: les institucions d'estudi i investigació (Institut d'Estudis Catalans [IEC], universitats) i l'ensenyament i els mitjans de comunicació (escrits i orals). Pareix evident que si establim una jerarquia entre tals mitjans, els que han de prevaler han de ser els primers, perquè són els que (en principi) han de marcar les línies que han de seguir els altres: l'ensenyament i els mitjans de comunicació són els que han de difondre i popularitzar les directrius emanades de les institucions d'estudi i investigació. A casa nostra, però, les circumstàncies històriques han provocat que durant molt de temps aqueixes institucions no hi fossin o no poguessin complir el seu paper amb plenitud, la qual cosa va afavorir que tot d'una que pogueren aparèixer els mitjans de comunicació (premsa, ràdio, televisió) s'erigissin ells mateixos en directors d'aquest procés, prescindint en bona part d'indicacions que consideraven anti-quadres i poc adequades, perquè havien estat proposades en una època ja passada. Aquests mitjans es convertiren en difusors d'un determinat model de llengua per

pròpia determinació, sense que ningú no els hagués donat aquesta responsabilitat, i no vull dir que en un primer moment, mancats de directrius clares i vàlides, no calgués que ho fessin. Però en una situació tan delicada com la de la llengua catalana, en què el procés d'estandardització iniciat abans de la Guerra estigué interromput durant quaranta anys, no era admissible que unes poques persones, sense més representativitat que la que elles mateixes s'autoatorgaven, decidissin per a sempre quin havia de ser el model de català estàndard general i ignorassin deliberadament les indicacions que al cap de poc els van fer l'IEC o les universitats.

Els inductors d'aquesta postura varen ser, en bona part, els impulsors d'allò que s'ha conegut com el *català light*, que tanta polèmica va desfermar. Pretesament *català modern*, aquest *català light*, que no és més que un català dialectalitzant i espanyolitzat, s'ha imposat als mitjans de comunicació sobretot de Barcelona i de València, i ha escampat un model de llengua que hauria escandalitzat Fabra, que lluità per un català nacional en tots els sentits: vàlid per a tota la comunitat catalanoparlant i deslliurat d'espanyolismes. Ara, els més significatius d'aquells promotors principals de l'espanyolització de la llengua (Ferran Toutain —el primer conseller lingüístic de TV3, no ho oblidem—, Ivan Tubau i Xavier Pericay), una vegada feta la seva feina, s'han tret la careta i militen ja descaradament en l'anticatalanisme (Ciudadanos, diari ABC i coses semblants).

Una tàctica d'aquest personal va ser utilitzar l'aparent indefinició de Fabra en certes qüestions, o les opinions de Coromines, de vegades incoherents o dèbilment fonamentades, per a introduir les seves propostes «revolucionàries». Fabra sovint presenta els fets lingüístics sota diverses etiquetes, amb les quals reflecteix possiblement no només la seva opinió, sinó també el sentiment més general i, parcialment, l'ús real (parcialment, perquè en molts de casos l'ús no coincideix a tot el país): *inadmissibles, admissibles en un cert estil, rebutjables, que cal evitar, no recomanables, tolerables, convenients, preferibles, possibles, secundaris, dialectals, vulgars, incorrectes, tendents, usats algun cop*.

Aquestes múltiples etiquetes, naturalment, poden servir per a la descripció de la llengua, però són inaplicables de cara a la codificació general, de cara al públic, que allò que vol és saber quan pot usar o no una forma o una construcció en un determinat text. Així i tot, es poden agrupar clarament en dues concepcions contraposades: aquelles formes no adequades per a la llengua normativa (i per tant, no adequades per a l'estàndard general) i aquelles que sí que poden fer part de la normativa. Farien part del primer grup les que són *inadmissibles, admissibles en un cert estil (estil en la terminologia de Fabra equival a registre), rebutjables, que cal evitar, no recomanables, secundaris, dialectals, vulgars, incorrectes, usats algun cop*. En el segon grup s'inclourien les que són *tolerables, convenients, preferibles, possibles* i —potser— *tendents*. La tasca dels gramàtics posteriors ha estat proposar més concretament què era adequat i què no per a la llengua culta estàndard, en prin-

cipi tenint en compte aquestes consideracions fabrianes. Així, pràcticament tots els tractats gramaticals estan d'acord a fixar les formes dels pronoms combinades amb el verb d'una única manera acceptable per tothom, no corresponent a cap dialecte en concret. A TV3 (i a alguna premsa i a alguns llibres, fins i tot), però, pareix que s'ha preferit fer prevaler sempre el sistema col·loquial del català central, sobretot barceloní, i hi sentim normalment *coneixe'l*, *ana'ns-en*, *els hi portaré* (per *els el portaré*), violentant la norma comuna i prescindint de la recomanació fabriana: «semblen admissibles, en un cert estil» (Fabra, 1969 [1956], p. 63). És a dir, molta d'admiració per Fabra, però les seves recomanacions són manipulades pels promotors d'aquest català separador. Aquestes formes són inadmissibles com a estàndards per a tots els catalanoparlants: els qui mantenim la *-r* (valencià) o la restituïm quan es combina un pronom enclític amb l'infinitiu verbal i diem *conèixer-lo*, *anar-mos-ne*, no podem acceptar la imposició del dialectalisme *coneixe'l* o *ana'ns-en*, que no compleix la norma de la restitució d'aqueixa consonant, que Fabra ben encertadament proposa com a comuna perquè és la que s'ajusta més a la regla general (*anar-hi*, *tenir-ho*) i és la diasistemàtica. S'ignora la recomanació de Fabra sobre la concordança del participi («és preferible [...] fer-lo concordar amb el complement-acusatiu quan aquest és *la*, *les*, *els* o *en* (sobretot quan és *la*)»; Fabra, 1969 [1956], p. 67), i es desaprofita així un recurs que té la llengua per a impedir l'ambigüitat. Fixau-vos en una frase com aquesta: *Han vingut en Joan i la Maria; no l'he trobat gens bé*. A qui *no he trobat gens bé*? A orelles dels parlants que feim sempre la concordança, *bona l'has fet* (!) és una simple incoherència gramatical. En canvi, s'ha convertit en norma preferent el participi *sigut*, que Fabra va recollir amb la consideració de «menys correcte». I encara un altre exemple, Fabra es queixa (1954, § 259; 1983-1984, § 26 i 341) de l'oblit de *res*, *cap*, *gens* i *mai* a frases no estrictament negatives (com *vols res? hi has estat mai?*): «Són construccions que seria molt de doldre que es perdessin», «és de doldre que els nostres escriptors més aviat defugin aquestes expressions». Se n'ha fet cas, de Fabra? Doncs mirau, per TV3 no sent altra cosa que *que hi ha algú?*, en lloc de la corresponent fórmula catalana, ben conservada a Mallorca, *que hi ha ningú?* I un dels programes més famosos és *Alguna pregunta més?*, traducció literal de *¿alguna pregunta más?*, ben diferent del *cap més pregunta?*, que també mantenim (encara) a Mallorca.

El recurs interessat i parcial a Coromines és semblant: quan aquest diu que *vi-venda* és un castellanisme i ha de ser en català *habitatge*, no se li fa cas («Mig milió d'euros, destinats a ajudes per pagar la vivenda» [El Periódico.cat, 23 maig 2008]); en canvi, quan Coromines apunta la possibilitat que *barco* sigui bastant antic en català, encara que format en gallec/portuguès (no diu que arribat a través del castellà), *barco* es converteix en la forma de referència. *Nòvio -a*, castellanisme indiscutible, ha esborrat dels mitjans de comunicació qualsevol altra denominació (*xi-*

cot -a, promès -a, enamorat -ada), aprofitant que Coromines diu que és possible que sigui «una deixalla mossàrab» (!) («Presó sense fiança per a l'exnòvio de la noia trobada morta en una bassa d'Alacant» [*El Periódico.cat*, 6 maig 2008]). I naturalment, *festejar*, l'expressió tradicional catalana, ha desaparegut davant *tenir nòvio -a*. *Tonto, tonteria*, també circulen lliurement pels mitjans catalans perquè, segons Coromines, *tonto* és «una creació expressiva» comuna amb el portuguès, castellà, italià i romanès; però segons el DELI (vol. 5, p. 1348) és del llatí *TON-TUM, de *tondere*, i si és així en català hauria de ser **tont...* Un altre exemple: *disfrutar*, castellanisme clar del qual Coromines diu «no crec que es pugui pensar a transigir-hi», usual a TV3 i a la majoria de mitjans. És a dir, quan Coromines afirma o insinua que tal paraula no és castellanisme o ho és, però es podria admetre, se'l presenta com a avalador. Quan Coromines s'hi manifesta contrari, se l'ignora. Una simple lectura i assimilació del capítol «Fraseologia i vocabulari bàsics» de Joan Coromines als *Lleures i converses d'un filòleg* bastaria per a fer un plantejament absolutament diferent i prendre una altra postura, però és ben possible que la majoria dels «consellers lingüístics» ni tan sols l'hagin llegit mai, aquest capítol.

Hi ha casos en què el castellanisme és simple mimetisme: com que en castellà es diu *acercar*, derivat de *cerca*, en català s'ha de dir *apropar*, derivat del corresponent *prop*, que no havia dit mai ningú; com que els castellans *cruzan la calle* els catalans hem de *creuar el carrer*, en lloc de travessar-lo, com havíem fet tota la vida: «conduir o creuar el carrer amb auriculars és perillós» (*Avui*, 16 gener 2008). El verb *recolzar* s'ha adaptat semànticament a l'espanyol *apoyar*, amb el qual originalment només coincidia parcialment: «RECOLZA L'ESPANYOLITAT DE L'EMPRESA. Sebastián avisa al Govern rus que no pot intervenir en l'operació Lukoil» (*El Periódico.cat*, 12 desembre 2008).

El sistema d'acurçament de les paraules tradicionals del català, eliminant les primeres síl·labes (propi sobretot dels hipocorístics), ja està pràcticament anul·lat pel sistema espanyol: la *tele*, l'*insti*, el *cole*, les *mates*, la *Montse*, l'*Espe*, el *Sebas*, el *Rafa...*, amb el suport total i absolut dels serials de TV3.

Com que en espanyol només existeix un terme (*ningún*) que correspongui als nostres *gens de* i *cap*, en català dels mitjans un dels dos, el més freqüent, ha suplantat l'altre. I així hom pot sentir i veure quasi exclusivament *no em fas cap pena*, *no té cap importància*, i fins i tot *no en tinc cap ganes*, amb un plural impossible amb *cap*.

Igualment, el lèxic d'argot sexual és tot agafat de l'espanyol (la *polla*, *fer-se una palla*, *follar*, les *tetes...*), també amb el suport de TV3.

D'una construcció temporal de simultaneïtat, *al + infinitiu* (que, a més, no és gens popular en català central), se n'ha fet, a imitació del castellà, una construcció modal: «El jutge Porres desafia la justícia al tornar a exculpar 2 conductors teme-

raris més» (*El Periódico.cat*, 6 maig 2008), «Cau una xarxa a l'estafar centenars de marroquins amb papers falsos» (*El Periódico.cat*, 23 maig 2008).¹

Crec que ja n'hi ha prou, d'exemples. Aquest és el model de llengua que difonen els nostres mitjans de comunicació. Fabra n'estaria orgullós. I Coromines també, naturalment.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CORTELAZZO, Manlio; ZOLLI, Paolo (1979-1988). *Dizionario etimologico della lingua italiana*. Bolonya: Zanichelli. 5 v. [DELI]
- FABRA, Pompeu (1954). *Converses filològiques*. Vol. I-V. Ed. a cura de Santiago Pey. Barcelona: Barcino.
- (1969 [1956]). *Gramàtica catalana*. 5a ed. Barcelona: Teide.
- (1983-1984). *Converses filològiques*. Vol. I i II. Ed. crítica a cura de Joaquim Rafel i Fontanals. Barcelona: EDHASA. 2v.

1. Evidentment no és casualitat que tants d'exemples d'aquesta llengua espanyolitzada siguin recollits de la versió «catalana» d'*El Periódico*: el seu responsable lingüístic, Ricard Fité, és company d'interessos dels esmentats Ferran Toutain, Ivan Tubau i Xavier Pericay.